

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

KAPLICZKA ŚWIĘTEGO JÓZEFA PRZY ULICY SPACEROWEJ W MARCYPORĘBIE

OPRACOWAŁ
dr Mariusz Wrona
dyplomowany konserwator dzieł sztuki

Kraków 2024

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie

OPIS OBIEKTU

- imię i nazwisko artysty: nieznane (prawdopodobnie warsztat lokalny)
- czas powstania: 1813,
- technika: kapliczka odkuta w kamieniu (piaskowiec), tablica epitafijna z wapienia, całość posadowiona na kamiennej ławie fundamentowej.
- wymiary:

wymiary zasadnicze

wysokość: 345 cm
szerokość: 87 cm
głębokość: 87 cm

- kształt obiektu: kształt wpisuje się w formę wydłużonego prostopadłościanu,
- adres przechowywania: ul. Spacerowa 10, Marcyporęba, gmina Brzeźnica,
- właściciel obiektu: własność prywatna, Andrzej Galica ul. Spacerowa 39 34-114 Marcyporęba,
- inskrypcje: tablica fundacyjna

HISTORIA OBIEKTU

Kapliczkę wzniesiono z prywatnej fundacji Andrzeja Turka. Powstała prawdopodobnie w roku 1813¹. Inicjatywa wzniesienia okazałego monumentu wiązała się bezpośrednio z głęboką wiarą lokalnej ludności jak również kultywowaniem ducha patriotyzmu. Na podstawie stanu zachowania oraz inskrypcji na tablicy epitafijnej wiadomo, że monument poddawano zabiegom remontowym. Ówczesne działania skoncentrowane były przede wszystkim na wykonaniu obrzutki tynkarskiej masą betonową, niwelującą znaczące ubytki formy rzeźbiarskiej. Powołując się na treść tablicy epitafijnej inicjatywę tą należy przypisać Stefanowi i Marii Turek w roku 1938.

TECHNIKA WYKONANIA

Zasadniczą formę kapliczki odkuto w kamieniu (piaskowiec). Poszczególne kamienne elementy spójne za pomocą zaprawy wapienno piaskowej. Kamień, z którego wykonano kapliczkę, cechuje bardzo dobra obrabialność i łupliwość. Zasadnicze bloki kamienia były prawdopodobnie paserowane na terenie kamieniołomu, jednak szczegółowe formowanie rzeźby przeprowadzono z pewnością w pracowni artysty/zakładu kamieniarskiego. Widoczne charakterystyczne wyłobienia na powierzchni kamienia dowodzą, że proces kształtowania odbywał się przy użyciu narzędzi metalowych. Powyższe dostrzegalne jest przede wszystkim w partiach, które w mniejszym stopniu były narażone na czynniki atmosferyczne oraz przekształcenia. Należy przypuszczać, że opracowanie powierzchni kamienia przebiegało również przy zastosowaniu gładzików kamieniarskich, w celu uzyskania gładkiej regularnej powierzchni (w wybranych partiach zabytku). Cała konstrukcja kapliczki posadowiona prawdopodobnie na kamiennej ławie fundamentowej, (tzw. suchy mur).

Tablica epitafijna, dodana do zabytku w latach trzydziestych ubiegłego wieku, wykonana z wapienia. Typografia formowana wgłębnie przy zastosowaniu klasycznego przekroju „V”.

Zachowane pełnoplastyczne przedstawienie figuralne polichromowane.

OPIS FORMALNO STYLISTYCZNY

Kapliczka posiada formę symetrycznego, wertykalnego pomnika zwieńczonego pełnoplastycznym przedstawieniem świętego Józefa. Kompozycja oprawy architektonicznej złożona z dwustopniowego cokołu, prostej, prostopadłościenną częścią trzonową oraz

---

¹ Zastosowana przy formowaniu kapliczki technika, materiał, cechy stylowe jak również uwarunkowania historyczne wskazują na czas powstania kapliczki w okresie XIX wieku. Data wykuta na tablicy epitafijnej jest prawdopodobnie mylnie wprowadzona.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie

---

profilowanej głowicy, stanowiącej podstawę przedstawienia figuralnego. Proste w formie profilowanie wprowadzono również w centralnej części oprawy architektonicznej. Dominantą części frontalnej stanowi jasno barwna tablica epitafijna.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania kapliczki wymaga pilnych prac konserwatorskich o charakterze ratunkowym. Konstrukcja kapliczki wyraźnie odchyłona od pionu (groźba zawalenia) w skutek destabilizacji ławy fundamentowej oraz utraty właściwości technicznych zasadniczej bryły architektonicznej². Dezintegracja strukturalna kamienia występuje wspólnie z obszerną utratą substancji zabytku. Niemal cała powierzchnia kamienia przesłonięta betonową obrzutką tynkarską, lokalnie wypełniającą wielkokubaturowe ubytki formy rzeźbiarskiej. Szczelna warstwa betonu silnie stymuluje procesy niszczenia kamienia – doprowadzając przede wszystkim do dezintegracji strukturalnej kamienia.

Cała powierzchnia zabytku silnie zabrudzona. Szczególnie w przyziemiu występują skupiska mchów, glonów, mikroorganizmów. Istnieje prawdopodobieństwo obecności drobnoustrojów heterotroficznych, działających niszcząco na składniki budujące kamień, na skutek wytwarzania m.in. kwasowych produktów ubocznych. Brak izolacji poziomej doprowadza do wzrostu zawilgocenia kamienia a w konsekwencji do postępu procesów niszczenia.

Kompozycja kapliczki pozbawiona zwieńczenia w postaci pełnoplastycznego przedstawienia figuralnego (rzeźbione przedstawienie świętego Józefa zdeponowane w sąsiadującym z kapliczką gospodarstwie).

Lico tablicy epitafijnej uległo korozji powierzchniowej co doprowadziło do utraty głębi kolorystycznej kamienia, poleru oraz zaobleni formy rzeźbiarskiej.

Podsumowując uszkodzenia kapliczki zakwalifikować należy do typowych, występujących przy obiektach kamiennych, narażonych w sposób szczególny na oddziaływanie czynników atmosferycznych oraz wtórnych, dokonanych w skutek nieprofesjonalnych renowacji.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Wnioski i założenia konserwatorskie

Kapliczka, stanowi niewątpliwie cenny i wartościowy zabytek. Posiada wysoki poziom artystyczny, walory historyczne, kompozycyjne oraz technologiczne.

---

² Bezpośrednie usytuowanie kapliczki obok pasa drogowego (występowanie drgań para sejsmicznych) oraz rowu melioracyjnego doprowadza do destabilizacji ławy fundamentowej.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie

Generalnym założeniem podejmowanych prac jest przeprowadzenie pełnej konserwacji techniczno - estetycznej, w wyniku której zostanie przybliżony oryginalny wygląd kapliczki.

Z uwagi na niemal całkowitą utratę właściwości konstrukcyjnych poszczególnych elementów oprawy architektonicznej, proponuje się wykonać pełną rekonstrukcję zasadniczej bryły kapliczki (dotyczy oprawy architektonicznej). Rekonstrukcję należy wykonać w tożsamym materiale (piaskowiec karpacki) charakteryzującym się optymalnymi właściwościami technicznymi i estetycznymi (kolorystyka). Ze względu na zabytkowy charakter obiektu, licowa część poszczególnych bloków kamiennych winny zostać poddana obróbce kamieniarskiej (zgodnie z pierwotnie zastosowaną techniką i formą).

Bezwzględnie należy zachować pełnoplastyczne przedstawienie figuralne oraz tablicę epitafijną, stanowiące główną historyczną treść zabytku. Elementy te należy poddać kompleksowym zabiegom konserwatorskim w zakresie umożliwiającym maksymalną ochronę substancji i autentyzmu zabytku.

Należy wykonać nowe fundamentowanie kapliczki z betonu zbrojonego w miejscu umożliwiającym bezpieczne i właściwe wyeksponowanie pomnika. Proponuje się tym samym dokonać relokacji kapliczki w obrębie obecnego usytuowania.

Całość prac zostanie udokumentowana w formie opisowej i fotograficznej.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

1. Demontaż i transport poszczególnych elementów kapliczki na teren pracowni.
2. Wykonanie nowego posadowienia kapliczki przy zastosowaniu zbrojonego betonu klasy wytrzymałościowej B 25.
3. Wykonanie izolacji poziomej fundamentu przy wykorzystaniu papy bitumicznej lub szlamów hydroizolacyjnych.
4. Rekonstrukcja poszczególnych elementów oprawy architektonicznej kapliczki w tożsamym materiale (piaskowiec karpacki).
5. Kompleksowa konserwacja płyty epitafijnej (oczyszczenie powierzchni metodą termopary, usunięcie licowej patyny poprzez lekkie szlifowanie, uzupełnienie ubytków, polerowanie powierzchni, wprowadzenie warstw zabezpieczających).
6. Kompleksowa konserwacja przedstawienia figuralnego św. Józefa wieńczącego kapliczkę:
  - dezynfekcja/usunięcie zanieczyszczeń biologicznych powierzchni kamienia fabrycznym preparatem stosowanym w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych np. Glonosan firmy Remmers lub równoważny.
  - wstępna impregnacja wzmacniająca kamienia fabrycznym preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie

- oczyszczenie powierzchni kamienia metodą/metodami praktykowanymi w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych (np. metoda termodynamiczna, hydrodynamiczna, strumieniowo ścierna, ablacji laserowej itp.) .
  - usunięcie nawarstwień (przemalowania, uzupełnienia ubytków) metodą chemiczną oraz mechanicznie.
  - odsolenie kamienia metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska (dotyczy elementów cokołu).
  - odplamienie kamienia metodą chemiczną w sytuacji występowania zaplamień.
  - zasadnicza impregnacja wzmacniająca kamienia metodą kąpeli (przy użyciu fabrycznego preparatu na bazie estrów kwasu krzemowego)
  - klejenie pękniętych elementów.
  - uzupełnienie ubytków formy rzeźbiarskiej fabryczną masą sztucznego kamienia oraz metodą taszlowania.
  - rekonstrukcja/uzupełnienie dekoracji malarskiej/pozłotniczej (rekonstrukcja/uzupełnienie polichromii/pozłoty zależna jest od wyników rozpoznania konserwatorskiego).
7. Montaż poszczególnych elementów kapliczki.
  8. Spoinowanie fabryczną masą zawierającą spoiwo trasowe.
  9. Scalenie kolorystyczne kamienia farbami na bazie spoiw krzemoorganicznych alternatywnie kopolimerów akrylowych lub innych stosowanych w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych.
  10. Wykonanie osypki kamiennej wokół posadowienia kapliczki (frakcjonowany kamień winien być odseparowany od podłoża geowłókniną).
  11. Wykonanie dokumentacji prac konserwatorskich w formie opisowej i fotograficznej.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie

Fot. nr 1. Kamienna kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: Znacząca utrata substancji zabytku, obszerne uzupełnienia formy rzeźbiarskiej masą betonową, brak figury wieńczącej kapliczkę.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie

Fot. nr 2. Kamienna kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: Znacząca utrata substancji zabytku, obszerne uzupełnienia formy rzeźbiarskiej masą betonową, brak figury wieńczącej kapliczkę.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie

Fot. nr 3. Kamienna kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: Znacząca utrata substancji zabytku, obszerne uzupełnienia formy rzeźbiarskiej masą betonową, brak figury wieńczącej kapliczkę, przechył całej kompozycji kapliczki.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

Fot. nr 4. Kamienna kapliczka Świętego Józefa w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: degradacja powierzchni tablicy fundacyjnej, zabrudzenia i nawarstwienia powierzchniowe.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.